

ASPECTS OF "DECONSTRUCTION" IN THE MODERN TEXT OF CHRISTIAN PRAYER

Daniela- Luminița Teleoacă, PhD, Scientific Researcher III, "Iorgu Iordan-Al. Rosetti"

Institute of Linguistics, Bucharest

Abstract:

Talking about "deconstruction", I comprehended this act, obviously not as a conscious one, but as an effect of the constant application of certain "principles" of rendering a text (that is, a church text) in a language (being ascertained that that "set of norms" is the most adequate, under the circumstances, without seeing the result as something "abnormal"), but also, as a consequence (a negative one) of certain limits the knowledge of the original language might have (the source language) and, respectively, that of a target-language.

Thus, deconstruction could be admitted in all the situations in which the text, seen as an érgon ("result" of that enérgeia in Aristotelian terminology) has come to represent something else by reporting to the model-text.

This phenomenon of substitution of identity through alter ego seems to indicate a crisis at the cultural level, or in any case, an issue, which needs to be (re)analyzed, (re)interpreted and possibly, amended.

The database used with the view of carrying on such an approach was supplied by two collections of catholic Christian prayers, Rug. 1987 and INM 2006 (Bibliography and Sources). Our observations have constantly taken into account the comparison of the lexical options from the quoted catholic quotes to the solutions from praying orthodox Christian versions.

Many of the "inadvertences" mentioned by us are the expression of a certain, particular contradiction, more exactly, of a certain tension which came up between the nature of a certain innovation and the stylistic-spiritual profile of the Romanian language, in its quality of a language of the unique neo-Latin, mostly orthodox people.

***Key-words:** deconstruction, desacralisation, de-idealization, lexical innovation, stylistic discontinuity.*

1. Precizări preliminare

Cât privește literatura religioasă (în speță, dintr-o limbă modernă), într-un grad semnificativ mai mare decât în cazul altor tipuri de scrieri, și anume laice, *construcția* textului nu se face *ex nihilo*, ci având ca „punct de reper” un text primar, *originar*, bază a „articulării” (prin transpunerea dintr-o *limbă-sursă* într-o *limbă-țintă*) textului religios ca literatură de gradul doi, ca text secund.

În general, valorificarea, respectiv „recuperarea” la nivel de semnificație *profundă* a unui text primar într-un text „de gradul doi” presupune luarea în considerare a mai multor factori: *natura* textului transpus în cod secund (dihotomia ‘text laic vs text religios’); *epoca* în care se realizează operația respectivă (etapa veche vs etapa modernă); *curentul cultural* (în cazul nostru, mediul confesional) care a putut governa alcătuirea unui text sau a altuia și, nu în ultimul rând, *profesionalismul*, precum și *meșteșugul* celui care se erijează în agent al unui act de „transpunere”.

Vorbind despre *deconstrucție*, înțelegem acest act, evident, nu ca pe unul... conștient¹, ci ca rezultat al aplicării constante a anumitor „principii” de redare² într-o limbă (în cazul nostru, limba română) a unui text (bisericesc), dar și ca o consecință (negativă) a unor limite în ceea ce privește cunoașterea limbii originalului, respectiv a *limbii-țintă*³. La antipod, *construcția* va însemna realizarea unui *edificiu cultural* (în cazul nostru, un edificiu religios-estetic, anume textul rugăciunii creștine), care să fie relevant pentru *identitatea și rosturile* unui text primar, asumat și reprodus printr-un text secund, în condițiile nedeturnării celui dintâi de la *finalitatea/ ținta ilocutorie specifică*⁴. Vorbind despre un text religios, atunci identitatea acestuia „se va declina”

¹Așa cum este concepută *deconstrucția* în contextul anumitor *ars poetica* (a se vedea, de pildă, mișcarea literar-estetică *deconstructivistă* din anii '70, dintre ai cărei reprezentanți ne limităm a-i aminti pe Jacques Derrida, Geoffrey Hartman sau Harold Bloom).

² În virtutea convingerii că acel „set de norme” este și cel mai adecvat în situația dată, fără ca „rezultatul” (în cazul de față, textul rugăciunii creștine) să fie văzut ca ceva... „anormal”.

³ Prezentând bazele și principiile esențiale ale unei teorii realiste a traducerii, teorie care ar trebui să constituie fundamentul unei *lingvistici a traducerii*, Coșeriu (1997: 20) subliniază faptul că *traducătorii, ca subiecți ai traducerii, diferă de subiecții-vorbitori în cazul limbajului și al lingvisticii în general*. Dacă ultimii aplică și urmează niște principii intuitive în activitatea lor de vorbire și de înțelegere a vorbirii, *traducătorii folosesc/ trebuie să folosească și principii bazate pe cunoștințe ce depășesc cadrul intuiției*. Astfel, „construcția” este condiționată inclusiv de înțelegerea profundă a textului original, respectiv de cunoașterea echivalențelor *uzuale* și *adecvate* în limba-țintă. Ignorarea acestor două aspecte generează „efecte” de genul celor pe care le vom discuta în studiul nostru.

⁴ Legat de acest aspect, Coșeriu (1997: 20) arată că, în momentul în care intervine „creativitatea”, „creatorul” respectiv își va asuma responsabilitatea pentru creațiile sale, care trebuie să fie *în deplină concordanță cu exigența textului original*.

în termeni de: „caracter arhaic, monumentalitate, necesitatea de a păstra distanța față de vorbirea curentă fără a pierde însă capacitatea de comunicare și de implicare afectivă, emoțională; dorința de a echilibra tradiția și modernitatea, sacralitatea și accesibilitatea” (Zafiu 2003). Mai mult, când textul religios (cel al rugăciunii creștine) este unul ilustrativ pentru „codul textual estetic”⁵, ignorarea unor funcții, precum funcția *poetică*⁶ și cea *expresivă*⁷ se poate solda cu „efecte” care pun sub semnul întrebării statutul textului respectiv.

Astfel, *deconstrucția* va putea fi admisă în toate situațiile în care textul, în calitate de *érgon* („rezultat” al acelei *énérgēia*, în terminologie aristotelică), va reprezenta *altceva* decât textul-model; se ajunge, astfel, la o substituire a *identității* prin *alteritate*..., aspect ce pare să indice o *criză* la nivel cultural sau, în orice caz, o problemă care se cere a fi (re)analizată, (re)interpretată, (re)clasată..., eventual corijată.

În consecință, un text poate fi *creativ-constructiv*, dar și *creativ-deconstructiv*. *Creativitatea*⁸ devine un element negativ (ea fiind, deci, sinonimă cu *deconstrucția*) în momentul în care aceasta lezează natura *intrinsecă* a unui text, în cazul de față, de pildă, atunci când așa-numita dorință de sincronizare/ modernizare se erijează în obiectiv fundamental, când, printr-o suverană concesie făcută ‘noului’, se ajunge la *alterarea structurii de fond* a unui anumit text, prin denaturarea „informației” din original..., în ultimă instanță, prin *distorsionare*.

În această ordine de idei, conceptul în discuție (aplicabil precumpănitor unui fond lexical *neologic*) va putea fi definit în mod esențial în termenii „excesului” și ai „nepotrivirii”, prin opoziție cu noțiunea de „construcție” (a unui text), garantată prin „măsură și adecvare” (Slama-

⁵În terminologia lui Chandler (2002).

⁶ Este, așa cum se știe, acea funcție jakobsoniană care absolutizează mesajul în el însuși, structura verbală a acestuia primind un grad maxim de autonomie (*apud* Irimia 1999: 31). În cazul prezentei discuții, cele două operații fundamentale circumscrise funcției poetice, anume selectarea „semnelor” dintr-o paradigmă și asocierea acestora pe axa sintagmatică, implică o valorificare *adecvată*, care reflectă/ trebuie să reflecte dubla natură, religioasă și estetică, a textului de rugăciune creștină.

⁷ Numită și *șiemotivă*, această funcție este relevantă pentru performarea unui anumit discurs sub semnul esteticului, aceasta introducând perspectiva individualității intelectuale, afective etc., a stării afective a emițătorului, a atitudinii lui față de realitatea extraverbală (*apud* Id., *ibid.*). În câmp discursiv religios, afectivul se definește în mod esențial în termenii unei *emoții religioase*, în ultimă instanță în aceia ai *credinței* experimentate de către un subiect enunțiator, în relație cu dimensiunea transcendentă.

⁸Luăm în considerare traducerea ca act *sui-generis* de creație, dar și posibilele „inovații” realizate comparativ cu o versiune anterioară (celor luate în discuție în acest studiu), de asemenea, în limba română.

Cazacu 2000: 57) sau prin acea lege a „solidarităților semantice” (în terminologia lui Coșeriu 1977: 140, *apud* Bidu-Vrânceanu 2008: 40).

Ca și în cazul demersului dedicat textului biblic (psalmic)⁹, utilitatea unei astfel de abordări se impune a fi văzută în strânsă relație cu o posibilă definiție prin opoziție ‘estetic – non-estetic’ a unui discurs. Și de data aceasta însă, faptele de limbă consemnate vor putea fi discutate nu numai prin considerarea dimensiunii estetice a textului (modern) de rugăciune, ci în egală măsură și a coordonatei religioase. Baza de date valorificată în scopul realizării unui astfel de demers a fost furnizată de două culegeri contemporane de rugăciuni creștine catolice: Rug. 1987 și INM 2006 (v. Bibliografie)¹⁰. Observațiile noastre vor avea însă în vedere în mod constant raportarea opțiunilor lexicale din textele catolice citate la soluțiile din versiunile creștine ortodoxe de rugăciune¹¹, recunoscute prin fidelitatea deosebită față de tradiție. Un astfel de demers (comparativ) își poate dovedi relevanța în ceea ce privește gradul de adecvare a diferitelor structuri lexico-semantice la profilul spiritual și stilistic al limbii române (problema coexistenței pașnice, armonioase între tradiție și inovație vs tensiunea generată de „intruziunea” necontrolată a inovației într-un cadru discursiv prin excelență conservator), dar și gradul de constituire a unei terminologii specifice mediului confesional catolic prin raportare la mediul ortodox ș.a.m.dep.

2. ‘Deconstrucția’ textului rugăciunii creștine prin ‘desacralizare’

⁹V., în acest sens, Teleoacă (2012b) și Id. (2013).

¹⁰Precizăm că unele observații referitoare la vocabularul textului modern de rugăciune creștină au putut fi formulate de noi și în Teleoacă (2012a: 273–275), unde am avut în vedere nu numai lexicul neologic, ci și un fond lexical vechi/ arhaic.

¹¹ O serie de „diferențe” vs „convergențe” confesionale, identificabile la nivelul limbajului religios actual, au fost prezentate de Felecan (2009) într-un studiu consacrat limbii *Simbolului Niceo-Constantinopolitan*. Autorul citat a avut în vedere cele trei culte fundamentale din România: ortodox, greco-catolic și romano-catolic. Concluzia studiului (v. Felecan 2009: 35) susține preferința textului ortodox pentru cuvintele vechi, arhaizante, în special de origine slavă, respectiv cultivarea terminologiei latine, în spiritul Școlii Ardelene, la romano-catolici și greco-catolici. În contextul analizei întreprinse, autorul nu este însă preocupat de problema gradului de adecvare a acestei terminologii la spiritul limbii române și nici de alte aspecte, avute de noi în vedere în mod constant, inclusiv în studii consacrate limbii catehismului (v., de pildă, Teleoacă 2008), cât și textului biblic (v., de pildă, Teleoacă 2012c).

O serie de termeni care se definesc în vocabularul actual al românei ca termeni esențial laici sunt utilizați impropriu pentru conținuturi circumscrise câmpului religios¹². De pildă, *adorabil*¹³ este un „substitut” întru-totul nepotrivit pentru *adorat*, *slăvit* sau *(prea)iubit*, termeni selectați în textul (de rugăciune) ortodox (ex.: „vor pronunța pentru ultima dată numele tău *adorabil*”, Rug. 1987: 34; „Inima *adorabilă* a lui Isus”, *ibid.*, 158 ș.a.), la fel cum *serviabil* transferă receptarea mesajului rugăciunii din planul sacru într-un plan al semnificațiilor profane; observația se susține și mai pregnant prin punerea în balanță a acestui adjectiv cu „corespondentul” său din textele creștine ortodoxe, anume *jertfelnic*¹⁴: „Să cerem iubire *serviabilă* față de aproapele și puterea de a-l face pe Isus prezent între noi” (INM 2006: 28).

În aceeași ordine de idei, *Maiestate* (*Majestate*) este utilizat ca apelativ pentru „divinitatea creștină supremă”¹⁵. Caracterul „barbar” al acestui neologism în context religios este oarecum atenuat prin asocierea sa cu un epitet care face referire la „dumnezeire”: „... ca un semn de supremă închinare, ce-l ofer *Maiestății* tale dumnezeiești [s.n.]” (Rug. 1987: 36); „... și mă închin *Majestății* tale Înalte [s.n.]” (*ibid.*, 84) ș.a. Substantivul în discuție apare și ca nume comun, în locul mai vechiului *măreție*: „Inima lui Isus, nemărginită întru *maiestate*” (Rug. 1987: 99).

Într-o serie de contexte – din păcate, destul de numeroase –, „intruziunea” unui termen laic în cadrul discursiv religios nu se legitimează în niciun fel. Un exemplu remarcabil în acest sens este oferit de subst. *ofertă*, veritabil termen de... economie de piață, căruia i se atribuie în mod

¹²Aspectul a fost semnalat și discutat de noi inclusiv cu privire la cadrul discursiv biblic (v., de exemplu, Teleoacă 2013).

¹³Majoritatea dicționarelor actuale înregistrează semnificația laică „plin de farmec; fermecător, încântător, minunat” (v., de pildă, DEXonline 2009).

¹⁴*Serviabil* este un epitet care se definește în aria semnificațiilor profane [cf. *serviabil* „amabil, binevoitor, îndatoritor”, DEXonline 2009], spre deosebire de adj. *jertfelnic*, profund conotat religios, acesta trimitând (prin jertfa nesângeroasă sub chipul pâinii și al vinului liturgic) la ritualul fondator al lumii creștine. De altfel, în cadrul discursiv creștin ortodox, cele două concepte sunt asociate în mod constant (v., de pildă, *jertfa euharistică* și *iubirea jertfelnică*).

¹⁵Or, semnificația acestui termen este una fundamental laică, ținând mai exact de aria politică delimitabilă în plan mundan, și anume „conducător suprem al unui stat; monarh; suveran; rege; împărat; rigă; țar; sultan” (DEXonline 2009). Din perspectiva acestei definiții, utilizarea cu referire la câmpul sacru apare ca fiind deplasată (forțată).

abuziv semnificația religioasă a lui *ofrandă*, pentru care este, de fapt, folosit în mod aproape constant în INM 2006: „Isus, care înglobează în Sine toată omenirea, este *oferta* cu adevărat vrednică de Dumnezeu, care va duce la răscumpărare pe toți oamenii” [INM 2006: 29]; „... transformarea vieții noastre în *ofertă* vie prin Cristos” [*ibid.*, 30]) ș.a.

În unele situații, selectarea unui neologism (termen simplu), în detrimentul unei structuri mai complexe (de pildă, un termen compus) diminuează forța telologică a conceptului respectiv; poate fi relevantă în acest sens, de pildă, utilizarea constantă a adj. *unic* pentru *Unul-Născut*, compus care acoperă de fapt în limba română în exclusivitate o arie semnificativă sacră: „... și în Isus Cristos, Fiul său *unic*...” (*Simbolul Apostolilor*, Rug. 1987: 4) ș.a.

Caracterul profund laic al unui neologism cum este *a refuza* se precizează prin comparație cu verbe precum *a primi* sau *a căuta la/ spre*, verbe fixate în tradiția lingvistică creștin-ortodoxă¹⁶: „*Nu refuza* rugăciunea mea, Stăpâne preamilosiv” (Rug. 1987: 40) ș.a.

Corupție, termen fundamental laic, este utilizat în mod constant în contexte în care semnificația se dorește a fi una duhovnicească (ex.: „... prin care se întind atâtea curse de *corupție* sufletelor nevinovate”, Rug. 1987: 105). Această coloratură semantică se precizează și mai bine prin punerea în balanță a acestui neologism cu mai vechiul *piezare/ pierzanie*, solid ancorat în câmpul semnificativ sacru (de altfel, termenul menționat este inclus în dicționarele de specialitate, unde este definit, prin opoziție cu noțiunea de ‘mântuire’, ca fiind „pierderea vieții veșnice ca urmare a căderii în păcat și a degradării morale; piericiune, pierzanie”, *Dicționar Religios online*, 1994).

Propoziții și chiar fraze întregi sunt „desacralizate”, izolarea acestora de textul rugăciunii făcând dificilă interpretarea lor drept „pagini de scriere bisericească”. Exemplul pe care îl consemnăm în continuare evocă mai degrabă textul poetic laic decât pe cel al rugăciunii creștine: „Prizonier continuu în lânzezeala mea și înlănțuit de mii de imperfecțiuni” (Rug. 1987: 82).

Într-o serie de situații, desacralizării i se asociază depoetizarea (v. *infra*, 4.) sau, mai exact spus, depoetizarea are implicații negative asupra mesajului textului sacru, care nu mai este perceput ca atare, ci ca un discurs prozaic: „Și strig mereu după tine *cu toată ardoarea posibilă*” (Rug. 1987: 83).

¹⁶Încărcătura religioasă a celor două verbe se cuvine a fi înțeleasă în relație cu atitudinea Creatorului față de propria creație; astfel, atât *a primi*, cât și *a căuta la/ spre* evocă pregnant „cercetarea” omului de către Dumnezeu, Căruia nu-I poate fi indiferentă propria zidire.

3. O falsă ‘deconstrucție’ prin ‘pseudodesacralizare’

O serie de neologisme vehiculate în textul catolic de rugăciune sunt percepute a fi mai puțin potrivite (fiind mai slab conotate religios), aceasta în contextul unei limbi vorbite de un popor majoritar ortodox. Se înțelege de la sine că astfel de situații se impun a fi dissociate de cele tratate sub 2., acestea reflectând *tentativa de creare și de vehiculare a unei terminologii creștine specific catolice*, în ultimă instanță, o tentativă de autodefinire, într-un mediu confesional majoritar ortodox. De altfel, termenii din această categorie – spre deosebire de situațiile discutate anterior – figurează, în sursele lexicografice ale limbii române, inclusiv (și chiar în primul rând) cu accepție religioasă. Cu toate acestea, sunt situații în care dubletul neologic al termenului tradițional (statornicit prin tradiție în mediul confesional ortodox) este receptat ca fiind mai puțin firesc (v., de pildă, *infra*, vb. *a crea* vs *a zidi*). Menționăm câteva exemple în acest sens¹⁷:

paradis¹⁸ (/ *rai*): „... tu ai sfințit unirea strămoșilor noștri în *paradis*...” (Rug. 1987: 42); „... s-ajung cu tine la slavă și bucurie în *Paradis*” (*ibid.*, 108);

a crea¹⁹ (/ *a zidi*): „Dumnezeule, *creează* în mine o inimă curată” (Rug. 1987: 30); **Creator** (/ *Ziditor, Făcător*): „Dumnezeule, *Creatorul* și Răscumpărătorul tuturor credincioșilor” (Rug. 1987: 32)²⁰ ș.a.;

a adora²¹ (/ *a slăvi*): „... fața ta cea sfântă, [...] pe care o *adoră* sfinții?” (Rug. 1987: 301) ș.a.;

¹⁷Pentru mai multe exemple în acest sens, v. *infra*, 5.

¹⁸„Grădina raiului în care, potrivit credințelor religioase, au trăit Adam și Eva până la păcatul originar și în care ajung după moarte sufletele oamenilor fără păcate”; (fig.) „loc plăcut, minunat, splendid; priveliște încântătoare” (DEXonline 2009).

¹⁹„A inventa”; „a făuri”, (BIS.) „a face, a zidi”: *Biblia scrie că Dumnezeu a creat lumea (Dicționar de sinonime online, 2002)*.

²⁰În textul ortodox, *Creator* apare aproape exclusiv în paginile conținând indicații cu privire la performarea rugăciunii: „... creștinul [...] Îi mulțumește *Creatorului* pentru darurile nespusei Sale iubiri de oameni” (Rug. 2004: 3).

²¹„A iubi cu pasiune, a avea un cult pentru cineva sau ceva”; „a slăvi (o divinitate); a venera, a diviniza, a cinsti” (DEXonline 2009).

Regină (/ *Împărăteasă*)²²: „Fecioară înțeleaptă, [...], puternică *Regină*, tu ne poți ajuta” (Rug. 1987: 90) ș.a.

4. ‘Deconstrucția’ prin ‘depoetizare’

Cele mai multe dintre situațiile ilustrative pentru fenomenul ‘depoetizării’ ar putea fi descrise în termenii unei *discontinuități stilistice*²³, definibilă, la rândul ei, ca fiind expresia unei „tehnizări” excesive a limbii textului catolic al rugăciunii creștine. În aceeași ordine de idei, se poate remarca o anumită pedanterie lingvistică generatoare de livresc, de artificial, unele pasaje „deconstruindu-se” inclusiv prin lipsa de proprietate semantică a termenilor. Și contextele pe care le menționăm în continuare pot fi relevante în sensul afirmațiilor formulate: „... [ocrotește-i, n.n.] pe mai marii mei sufletești și civili” (Rug. 1987: 9), context în care *civil* este utilizat pentru *pământesc*, în condițiile în care *sufletesc* se referă, de fapt, la ordinea divină, *cerească* (în rugăciunile creștine ortodoxe: *mai marii noștri cerești și pământești*); „... care te-a determinat să ne mântuiești...” (Rug. 1987: 81); „Să cerem *spiritul de sărăcie și demortificare*”²⁴ (*ibid.*, 29); *edificare* (pentru *zidire*): „Să ne rugăm pentru preoți, ca viața lor să fie spre *edificarea* poporului lui Dumnezeu” (*ibid.*, 35), „... [despre preot, n.n.] *conducătorul vizibil* al bisericii” (Rug. 1987: 111)²⁵ ș.a.

²²Niciunul dintre cei doi termeni nu figurează în sursele lexicografice consultate cu indicații referitoare la semantica religioasă, or, cel puțin în cazul fem. *împărăteasă* (ortografiat cu majusculă), accepția religioasă este un fapt indubitabil: termenul în discuție a putut dobândi această semnificație prin influența masc. *împărat*, utilizat în mediu confesional ortodox, cu referire la Dumnezeu (-Tatăl), în special în sintagma *Împărat ceresc* (pentru relevanța selecției acestui termen latinesc în română, iar nu a lat. *rex*, -gem, v. Teleoacă 2005: 173 sq.).

²³Problema a fost discutată de noi și cu referire la textul psalmic (v. Teleoacă 2012b și 2013).

²⁴În cadrul discursiv ortodox, este selectată structura genitivală *duhul sărăciei și al înfrânării/ cumpătării*. De altfel, conceptul de ‘mortificare’ nu este propriu-zis cunoscut mediului ortodox, în condițiile în care „Omul nu a fost creat de Dumnezeu pentru suferință, în consecință spiritualitatea ortodoxă nu acceptă suferința absurdului, nu încurajează violența, autoflagelarea sau orice gest, care, dus la extrem, ne îndepărtează de Hristos” (Episcopul Macarie al Europei de Nord, *Hristos – Emanuel, Izvorul vindecărilor*, online: www.crestinortodox.ro/.../hristos-emanuel-izvorul-vindecărilor-138776...).

²⁵De unde s-ar putea... „deduce” că Dumnezeu este *conducătorul... invizibil!* De bună seamă că, într-o astfel de situație, se putea opta, de pildă, pentru (*conducătorul*) *de pe pământ, din lume* (prin opoziție cu Dumnezeu, *ocârmuitorul din Ceruri*) sau, pur și simplu, pentru (*conducătorul*) *văzut*.

Sunt situații în care apelul constant la unele structuri artificiale, „tehnicizate” se soldează cu efecte similare celor generate de barbarisme. Poate fi ilustrativă, în acest sens, de pildă, supra-licitarea utilizării verbului neologic *a repara*²⁶ (în detrimentul mai vechiului *a îndrepta*), dar și a substantivului aparținând aceleiași familii lexicale (*reparare* vs *îndreptare*): „... și printr-o cinste deosebită voim **să reparăm** răceala nedemnă a oamenilor” (Rug. 1987: 104); „... iată-i în fața ta pe fiii tăi care cu iubirea lor vor **să repare** atâtea ofense primite din partea celor păcătoși...” (INM 2006: 19)²⁷; „Să ne rugăm ca lumea să fie purificată de atâta necurăție și să oferim **ca reparare** Sângele Prețios al lui Isus” (INM 2006: 39); „... să suportăm..., pentru mântuirea păcătoșilor și **ca reparare** a ofenselor care au pricinuit atâta durere și suferință preasfintelor Inimi a lui Isus și a Mariei” (*ibid.*, 40 sq.) ș.a.

‘Inadecvări’ rezultă și din asocierea stridentă a unui termen neologic cu unul din fondul lexical mai vechi al limbii: „... *prizonier* continuu în *lânzezeala mea*...” (Rug. 1987: 82) ș.a.

Păcatele publice ale națiunilor (Rug. 1987: 105) pare o sintagmă desprinsă dintr-un text mai degrabă politic-administrativ decât (religios) estetic. În același cadru desacralizat și depoetizat plasează receptarea și sintagma *viață publică*²⁸ (/ *viață obștească*), care acoperă o arie fundamental laică de semnificații, trimițând, mai exact, la viața politică și administrativă dintr-un stat²⁹, or, acest aspect vine în contradicție flagrantă cu rolul asumat de Iisus în cadrul biblic neotestamentar³⁰: „Începutul *vieții publice* a lui Isus este constituit de Botezul Său în Iordan” (INM 2006: 31) ș.a.

Ariditatea stilistică, dar și o anume improprietate semantică a termenilor (v. *infra*, vb. *a restabili*, utilizat pentru *a recâștiga*, *a redobândi*) fac din enunțul care urmează un alt exemplu concludent pentru ceea ce înseamnă ‘depoetizarea’ textului catolic de rugăciune: „**Am restabilit** cinstea batjocorită prin bârfă sau calomnie” (Rug. 1987: 330).

²⁶Așa cum se știe, acest verb se utilizează în limba română în primul rând cu semnificația... tehnică „a repune în funcțiune” (DEXonline 2009).

²⁷În INM 2006 se vorbește chiar despre un „act de reparare”, care se recită în prima sâmbătă a fiecărei luni (v. INM 2006: 18).

²⁸De altfel, o sintagmă de mult intrată în categoria formulelor ilustrative pentru conceptul de ‘limbă de lemn’.

²⁹În DEXonline 2009, definiția de mai sus este completată prin sensul „activitatea unei persoane în legătură cu funcțiile *de stat* (s.n.) pe care le ocupă”.

³⁰ Așa cum se știe, la întrebarea lui Pilat: „Tu ești regele Iudeilor?”, Iisus răspunde: „Împărăția Mea nu este din lumea aceasta... nu este de aici de pe pământ” (Ioan 18:33–37).

Neologismele cu pregnantă încărcătură profană apar adesea în contexte ce evocă stilul textelor juridic-administrative (textul legislativ), dar – dintr-o anumită perspectivă – și pe cel publicitar; sunt elocvente în acest sens frazele hortative puse sub semnul vb. *a trebui* și al conj. conclusive *deci*: „*Trebuie deci să disprețuim consumerismul și materialismul...*” (INM 2006: 28). În același registru se încadrează și enunțul următor, perfect ilustrativ pentru actualizarea discursului creștin în tiparele unei limbi de lemn: „Să cerem *deplina disponibilitate pentru a ne angaja în slujba lui Dumnezeu*” (*ibid.*, 31).

Structurile străine spiritului limbii române – cel mai adesea, calcuri după originalul (neo)latin – se înscriu, prin artificialitate, în categoria faptelor de limbă și acestea responsabile pentru depoetizarea textului creștin de rugăciune; menționăm, în acest sens, sintagma *în triumf*, căreia îi corespunde în textul ortodox structura cu tradiție *cu (mare) slavă*: „... te-ai suit [la cer, *n.n.*] *în triumf...*” (Rug. 1987: 88 sq.)³¹ ș.a.

Rezultă astfel un registru „hibrid” și, din păcate, adesea, multe rânduri de rugăciune devin... altceva; altceva în care afectivului și poeticului le este luat locul de prozaic, eclectic, livresc, pedant și artificial, toate acestea constituindu-se, de fapt, în expresii ale non-autenticului. Funcția conativ-fatică (mai exact, dialogul dintre „rostitor” și Divinitate, care se cerea a fi mijlocit prin actul discursiv al rugăciunii) pare anihilată, în beneficiul unei funcții... „pseudopoetice”, prin care selectarea cuvintelor dintr-o paradigmă și asocierea acestora în plan sintagmatic se face total inadecvat, după legile arbitrariului, în detrimentul unor coordonate esențiale, definatorii pentru un text/ discurs religios. În acest context, „inovațiile” respective sunt cu atât mai acut resimțite cu cât aceste aspecte sunt puțin compatibile cu calitatea de „cel mai vechi text al unei literaturi”, calitate pe care o deține, după toate probabilitățile, rugăciunea.

5. În loc de concluzii: Cum se poate „acomoda” inovația la tradiție sau despre un posibil fericit echilibru între ‘vechi’ și ‘nou’

Cele mai multe dintre „inadvertențele” consemnate în prezentul studiu sunt expresia unei contradicții aparte, mai exact a unei tensiuni apărute între natura unei anume „inovații” lexicale și *profilul spiritual-stilistic* al românei, în calitatea acesteia de limbă a unicului popor neolatin

³¹Neologismul latino-roman este, de altfel, preferat și în alte situații discursive (nu numai în structura *în triumf*), acesta „substituind”, de fapt, cel mai adesea corespondentul sinonimic slav (*slavă*).

majoritar ortodox. Or, se înțelege că, în atari circumstanțe, „concesia” nu are cum să vină, de fapt nu este firesc să vină din partea... „spiritului limbii” (rezultat al unei tradiții îndelungate și temeinice), ci din partea acelu limbaj circumscris confesional (în cazul de față, catolic), care va putea fi caracterizat drept unul ideal atunci când vocabularul său (în primul rând, cel terminologic) va slui *doctrinei creștine propovăduite în mediu catolic, fără a aduce însă „prejudicii” limbii în care învățătura respectivă este formulată.*

În această perspectivă, este lesne de înțeles faptul că terminologia vehiculată prin astfel de texte (heterodoxe) nu are cum, de fapt nu trebuie să se suprapună (în niciun caz nu la modul absolut) cu cea din limba-sursă (de sorginte latină, dar mai ales o terminologie aferentă unor originale neo-latine, cel mai adesea franțuzești și italienești), ci aceasta se cuvine a fi *adaptată la specificul spiritual și stilistic al limbii-țintă*, în speță al limbii române.

Aceasta nu înseamnă însă că toate „inovațiile” din textele heterodoxe trebuiesc catalogate ca fiind expresia unor fenomene... negative. Este relevant în acest sens, de pildă, faptul că în textele catolice de rugăciune (și nu numai) „și-au găsit locul” o serie de structuri lexicale de proveniență occidentală, care sunt prezente nu numai la nivelul acestui cadru discursiv specializat, ci acestea figurează chiar în sursele lexicografice ale limbii române, unde sunt descrise inclusiv și, uneori, în mod fundamental sub unghiul semnificației religioase³². Făcând această afirmație, nu ne referim doar la exemple de genul celor consemnate *supra*, sub **3**. (cf. *a adora*, *a crea*, *paradis*), ci și la numeroase altele, ca de pildă: *idolatrie* pentru *închinare la idoli* (ex. Rug. 1987: 23); *providență* pentru *pronie* (ex. Rug. 1987: 81); *penitent* pentru *pocăit* (ex. Rug. 1987: 86); *sacrilegiu* pentru *pângărire* (ex. Rug. 1987: 105); *convertire* pentru *pocăire* (ex. INM 2006: 33); *divinitate* pentru *Dumnezeire* (INM 2006: 43) ș.a.

Afirmația este valabilă inclusiv pentru o serie de neologisme (exclusiv) laice, care sunt utilizate ca „substitute” ale unor termeni mai vechi, fără ca aceasta să „compromită” estetic textul rugăciunii; a se vedea, de pildă, în acest sens, *operă* pentru *lucrare* (ex. Rug. 1987: 3); *agonie* pentru *zbatere* (ex. Rug. 1987: 20); *sentință* pentru *hotărâre* (ex. Rug. 1987: 34); *a deplânge* pentru *ajeli* (ex. Rug. 1987: 79); *exil* pentru *pribegie* (ex. INM 2006: 6sq.); *insultă* pentru *ocară* (*ibid.*, 19) ș.a.m.dep.

³² De precizat că unii dintre acești termeni au fost „preluați” inclusiv în unele texte creștine ortodoxe, de pildă, în catehisme, unde figurează, cel mai adesea, alături de dubletul lexical tradițional (v. Teleoacă, *Limbajul bisericesc*, capit. 1.2.1. **Neologismele în textul catihetic actual**, p. 10 sqq.).

Firescul apariției altor neologisme în textul catolic românesc de rugăciune ține de faptul că acestea desemnează concepte care fac trimitere la realități extralingvistice (care țin de ordinea sacră) specifice (în exclusivitate) cadrului confesional catolic, cum este, bunăoară, termenul *purgator(iu)* „(în religia catolică) loc unde sufletele celor morți cu păcate mai ușoare s-ar purifica prin suferințe înainte de a intra în paradis” (ex. Rug. 1987: 113)³³.

În unele situații, valorificarea unor neologisme se legitimează în condițiile în care apelul la termenul nou se face (inclusiv) în scopul varierii expresiei lingvistice, ca în contextul: „Să ne rugăm pentru *cei ‘chemați’*, pentru *vocațiile preoțești și religioase*” (*Misterele de bucurie*, INM 2006: 27). Menționăm, în aceeași ordine de idei, și situațiile de coordonare copulativă a doi termeni echivalenți semantic (unul neologic, celălalt aparținând vocabularului tradițional al românei), asociere realizată în spiritul stilistic al limbii textului religios (definită și ca *limbă a repetiției prin insistență*³⁴). În exemplul pe care îl cităm în continuare prezintă relevanță în acest sens perechea ‘*persecutat – prigonit*’: „Să ne rugăm pentru credincioșii *persecutați și prigoniți* pentru credința lor,..” (INM 2006: 40).

Drept firești pot fi calificate și o serie de secvențe mai complexe (în speță, sintagme), constituite exclusiv din neologisme (și căroră, în textul creștin ortodox, le corespund construcții cu termeni din fondul lexical vechi al limbii române): „Sacramentul Euharistiei” (ex. Rug. 1987: 11) / *Taina Împărtășaniei*; „misterul divinei maternități” (INM 2006: 27) / *taina dumnezeieștii zămisliri*; „conducătorii³⁵ națiunilor” (*ibid.*, 32) / *ocârmuitorii neamurilor*; „revelațiile carității Sale nesfârșite...” (*ibid.*, 42) / *descoperirile milostivirii dumnezeiești ș.a.*

Cu totul altfel stau lucrurile în ceea ce privește o serie de aspecte a căror prezență în cadrul discursiv al rugăciunii catolice se soldează cu fenomene grave ce pot fi calificate drept „deconstructoare”, în condițiile în care acest gen de „inovații” se asociază cu afectarea naturii

³³Sunt însă și situații în care o astfel de „realitate” nu își găsește expresia cea mai potrivită, opțiunea pentru un termen neologic generând structuri artificiale, chiar pedante. Este, de pildă, cazul subst. *omisiune* (un „adaos” față de textul ortodox, cf. *a greși cu fapta, gândul sau cuvântul*) în contextul „Mărturisesc lui Dumnezeu că am greșit prea mult cu gândul, cuvântul, fapta și *omisiunea*” (Rug. 1987: 268).

³⁴ Această particularitate stilistică a cadrului discursiv religios a fost aprofundată de noi în Teleoacă, *Semiotica* (v., de pildă, capit. **6.3.7.16. Construcțiile tautologice**, p. 206 sqq.).

³⁵După Ciorănescu, *a conduce* ar fi un împrumut târziu realizat în sec. al XIX-lea, din latina savantă, sensurile acestui verb fiind considerate calcări semantice după fr. *conduire* (v. CDER 2335).

imane a textului de rugăciune, în primul rând a esenței sacre, dar și estetice a acestuia (v. *supra*, 2. și 4.).

În consecință, „coabitarea” (tradiție – inovație) se poate institui la modul cel mai natural în condițiile în care înnoirea nu are loc în detrimentul *structurii/ mesajului de adâncime* al textului religios, a cărui *esențialitate* se cuvine a fi preservată. Făcând toate aceste observații, nu pledăm câtuși de puțin pentru eliminarea neologismelor din textul bisericesc actual, ci doar subliniem necesitatea ca „inovațiile lexicale” să se realizeze cu mai mult discernământ, ținând cont în primul rând de *spiritul* limbii receptoare, dar și în condițiile cunoașterii corecte a semnificațiilor, a registrului de întrebuițare etc. a termenilor respectivi.

BIBLIOGRAFIE

Surse

- Carte de rugăciuni* (ediția a VII-a), București, Arhiepiscopia Romano-Catolică de București, 1987 [Rug. 1987].
- Carte de rugăciuni pentru trebuințele și folosul creștinului ortodox*, Tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teotist, Patriarhul B.O.R., București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., 2004 [Rug. 2004].
- Carte de rugăciuni*, Tipărită cu binecuvântarea Î.P.S. Sale Dr. Laurențiu Streza, Mitropolitul Ardealului, Sibiu, Editura Andreiana, 2007.
- Ciorănescu, Al., 2007, *Dicționarul etimologic al limbii române* [Ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin], București, Editura Saeculum I.O.[CDER].
- Dicționarul explicativ al limbii române* (ediția a III-a, revăzută și adăugită), 2009 [DEXonline 2009].
- Inima neprihănită a Mariei* (Text tipărit cu aprobarea Pr. Ioan Ciuraru OFM Conv. Ministru Provincial), Culegere de rugăciuni tradusă de Pr. Gheorghe Antal, OFMConv.-Roman, Editura Serafica, 2006 (Tit. orig. (ita): *A Gesù per mezzo di Maria*) [INM 2006].

Lucrări de referință

- Bidu-Vrânceanu, Angela, 2008, *Câmpuri lexicale din limba română. Probleme teoretice și aplicații practice*, București, Editura Universității din București.
- Chandler, Daniel, 2002, *Semiotics: The Basics*, London, Routledge.
- Coșeriu, Eugeniu, 1997, *Portée et limites de la traduction // Parallèles*, n° 19. Cahier de l'École de Traduction et d'Interprétation. Université de Genève, p. 19–34.
- Felecan, Oliviu, 2009, « Différences et convergences dans le langage religieux roumain », în vol. *Limba română în context european*, Cluj-Napoca, Editura Mega, p. 24–36.
- Irimia, Dumitru, 1999, *Introducere în stilistică*, Iași, Polirom.
- Slama-Cazacu, Tatiana, 2000, *Stratagemă comunicatională și manipularea*, Iași, Editura Polirom.
- Teleoacă, Dana-Luminița, 2005, *Terminologia religioasă creștină în limba română*, București, Editura Academiei Române.
- Teleoacă, Dana-Luminița, 2008, *Limba bisericesc actual între tradiție și inovație*, București, Editura Academiei Române (Conferințele Academiei Române).
- Teleoacă, Dana-Luminița, 2012a, „Observații asupra vocabularului a două texte contemporane de rugăciune”, în vol. *Convergențe lingvistice* (Lucrările celui de al patrulea Simpozion Internațional de Lingvistică), București, Editura Universității din București, p. 267–276.
- Teleoacă, Dana-Luminița, 2012b, „Construcție vs deconstrucție în textul biblic modern”, în volumul *Tradiție/ inovație – identitate/ alteritate: paradigme în evoluția limbii și culturii române*, Iași, Editura Universității „Al. Ioan Cuza”, p. 157–165.

- Teleoacă, Dana-Luminița, 2012c, „Inovații lexicale în textul biblic actual (*Evanghelia după Matei*)”, în *Lucrările Simpozionului Național Explorări în tradiția biblică românească și europeană* (ediția a II-a), Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2012, p. 377–397.
- Teleoacă, Dana-Luminița, 2013, *Inovația lexicală în textul biblic modern: construcție vs deconstrucție, identitate vs alteritate* (conferință Academia Română, 7 martie 2013).
- Teleoacă, Dana-Luminița, *Limbaajul bisericesc actual între tradiție și modernitate. Literatura didactică și beletristică* (lucrare în manuscris)
- Teleoacă, Dana-Luminița, *Semiotica discursului religios. Probleme de poetică, stilistică și retorică* (lucrare în manuscris).
- Zafiu, Rodica, 2003, *Arhaism și inovație în limbaajul religios* (online: <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/Zafiu/28htm.>).